

THESIS XLI.

Obiectum scientiae simplicis intelligentiae sunt omnia possibilia; obiectum secundarium visionis in primis sunt omnia existentia independenter a libertate creata.

« Obiectum adaequatum scientiae simplicis intelligentiae, et absolute necessariae sunt omnia possibilia secundum formalem possibilitatis obiectivae rationem: ad obiectum autem secundarium scientiae visionis, eiusdemque solum ex hypothesi necessariae, pertinent imprimis omnia, quae Deo vel immediate vel per causas secundas operante aliquando realiter existunt independenter a liberis actibus voluntatis creatae. »

Huius propositionis potius enuntiatio ex rerum ordine requiritur quam specialis demonstratio. Ratio enim, cur essentiae secundum statum possibilitatis dicantur obiectum adaequatum simplicis intelligentiae, contingentes autem existentiae non adaequatum sed *partiale* solum illudque secundarium obiectum visionis constituant, manifesta est ex thesibus XXXVIII. et XL.

I. Veritas prioris partis, quod possibilia omnia secundum naturas non solum specificas sed individuas, secundum omnes possibles perfectiones, relationes, ordines, fines, actiones, limites et imperfectiones a divina intellectione perfecte comprehenduntur, non multis distinctis actibus sed uno substantiali actu, quo comprehendit seipsum (1); haec inquam veritas demonstratur omnibus argumentis, quibus in thesi XXXVII. declaravimus modum, quo Deus per suam essentiam omnia cognoscit.

Sicut in consideranda intensione divinae comprehensio-
nis, qua Deus obiectum primarium, infinitam nempe esse-
ntiam comprehendit; ita hic etiam in contemplatione exten-
sionis obiecti secundarii mens nostra deficit: « mirabilis facta
est scientia tua ex me (super omnem meam intelligentiam),
confortata est (alta est et inaccessa, adeoque) non potero

(1) Όν κατ' εἰδῶν ἔκαστοις ἐπιβολλων, ἀλλα κατα μιαν της αἵτιας περι-
ογήν τα πάντα εἰδῶς και συνεχών.. ἔσυπην ούν ή θεια σοφία γνωσκουσα γνω-
σεται πάντα, ἀντι τα ίδια, και ἀμεριστως τα μεριστα, και τα πολλα ἔνιαις,
αύτω τα ένι πάντα γνωσκουσα σοφία Dionys. div. nomin. c. 7. n. 2.

ad eam (pertingere meo intellectu) » (1) Ps. CXXXVIII.
(139.) 6. Neque enim infirmos mentis nostrae oculos pos-
sumus defigere in series infinitas, in quibus singulis est
iterum possibilium varietas infinita; atque adeo multitudo
est infinites infinita non quidem actu existentium, sed ve-
ritatum per unum divinum obtutum actu comprehensarum.

Unde hoc loco se ingerit quaestio multis molestissima de infinita multitudine. Nos singularia in aliqua multitudine non possumus distincte cognoscere nisi actibus distinctis (singulis distincte attendendo, ut loquitur Dionysius). Actibus autem distinctis sumendo partem unam post aliam, h. e. numerando « infinitum non est transire, » ut aiebat Aristoteles; atque ideo repugnat numerum qualem nos concipimus, esse infinitum. Multitudo enim quaevis, quam nos distincte et definite concipimus, semper est numerus, cui, quantuscumque sit, deest aliquid, imo deest multitudo infinita ad hoc, ut numerus sit infinitus. Quando ergo quaerimus, quae sit multitudo e. g. mundorum et ordinum, qui singuli obiective sint possibles, nos eam non possumus concipere nisi ita, ut quovis numero determinato sit semper alius maior horum possibilium, quin umquam tota multitudine includatur. Haec enim est ratio *infiniti* quod a nobis concipitur, ut « quantumcumque de eo sumatur, semper sit aliquid extra. » Hinc distincte solum concipimus numerum finitum cum adsignificatione confusa multitudinis infinitae, quae tota est extra et supra numerum a nobis comprehensum. At vero Deus singula possibilia quomodo forent, si producerentur, distincte comprehendit, ita ut nihil sit extra multitudinem ab ipso distincte comprehensam; secus in Deo ignorantia vel, quod fere perinde est, intellectio confusa admittenda esset, quod est absurdissimum. Tota autem illa multitudine est plane infinita non sane in ratione perfectionis, ut patet, sed in ratione multitudinis. Nam ea imprimis non est multitudo finita; neque enim aliquis limes est, ultra quem non sit aliud possibile. Neque est multitudo indefinita sive infinita in potentia. Hoc enim

פְּלָאִיה דַעַת כְּפֹרֵי נְשֶׁגֶבָה לְאָזָכָל לְה (1)

infinitum in potentia vel realiter est aliquid finitum habetque suum terminum ultimum, cui aliud et aliud semper addi potest, quo modo infinita in potentia est multitudo realiter simul existentium; vel est aliquid indefinitum, quod mente concipitur confuse maius quovis numero determinato, ut mathematici assumunt quantitates infinitas. At Deus singillatim possibilia concipit multa non ita, ut alia atque alia in eius conceptu addi possint; sed concipit plane omnia, extra quae et ultra quae nihil est possibile; nec ea intellegit confuse tamquam multitudinem maiorem omni numero, quem ipse Deus concipiatur distinete; sed imo comprehendit ea distinctissime omnia, ultra quae nihil est, quod comprehendendi possit. Sicut ergo « sapientiae eius non est numerus » Ps. CXLVI. 5; ita eorum, quae intelligit et comprehendit singula, quomodo essent in se ipsis, si producerentur, non est numerus sed extensio et multitudo infinita. « Illud autem aliud, quod dicunt, nec Dei scientia, quae infinita sunt, posse comprehendendi (et ideo eadem semper tempora et easdem numero vicissitudines recurrere, ne sint infinita, quae nec Deus posset comprehendere), restat eis, ut dicere audeant atque huic se voragini profundae impietatis immergant, quod non omnes numeros Deus noverit. Eos quippe infinitos esse certissimum est.... Infinitas itaque numeri, quamvis infinitorum numerorum nullus sit numerus, non est tamen incomprehensibilis ei, cuius intelligentiae non est numerus. Quapropter si quidquid scientia comprehenditur, scientis comprehensione finitu (h. e. ita comprehenditur, ut nihil sit extra, nihil remaneat ultra comprehendendum); profecto et omnis infinitas quodam ineffabili modo Deo finita est » s. Augustin. Civ. Dei XII. 18.

Inter theologos, qui declarant et probant obiectorum, quae Deus cognoscit scientiam saltem simplicis intelligentiae, esse multitudinem actu infinitam, non utique actu existentium sed actu cognitorum, consultantur s. Thomas 1. q. 14. a. 12. coll. 3. q. 10. a. 3; de Verit. q. 2. a. 9; cont. Gent. I. c. 69; compend. theol. c. 133; 1. dist. 39. q. 1. a. 3; Alexander Hal. 1. P. q. 23. m. 3. a. 2; s. Bonav. 1. dist. 35. q. 5; dist. 39. a. 1. q. 3; Valentia in 1. P. q. 14. punto 6;

Vasquez in 1. P. disp. 63; Suarez in 3. P. disp. 26. sect. 4; Lessius de perfect. div. 1. VI. c. 2. n. 17; Frane. de Lugo, ad 1. q. 14. a. 12; Ruiz de Scient. Dei disp. 20; Sfortia. Pallavicinus de Deo c. 33; de Fide, Spe, et Char. cc. 18. 19; Ripalda (iunior) opuse. philosoph. XI. Imo doctrina haec est veterum theologorum paene omnium.

Plerique vero inter theologos idem defendunt de obiectis scientiae visionis. Et sane, si creaturae rationales in omne aevum futurum existunt earumque actus multiplicantur sine termino, argumenta eadem fere, quae demonstrant actu infinitam multitudinem essentiarum possibilium cognitarum, etiam persuadent multitudinem actualium existentiarum, ut sunt sub aeterno intuitu oculi divini, esse infinitam sine ultimo termino (1). Si enim ex illis actibus, de quibus singulis verum est esse futuros, nullus est extra actualem intuitum divinum, multitudo actu cognitorum per scientiam visionis est infinita. Nam simul sumpta multitudine terminorum *omnium* in aeternum futurorum huiusmodi est, ut nullus terminus sit ultimus, adeoque *a parte post*, ut aiunt, seu formaliter futurorum in aeternitate nullus sit limes sed multitudo omnino infinita nullo claudenda numero. Atqui nullus ex omnibus illis actibus est extra actualem intuitum divinum. Ergo multitudo actu cognitorum per scientiam visionis est infinita.

Animadvertisatur autem discriben maximum inter has duas propositiones: « multitudo actu cognitorum est infinita » et: « multitudo cognitorum pro aliquo instanti futuro est actu infinita. » Primum ex dictis est verissimum, alte-

(1) « Licet scientia visionis, quae est tantum eorum quae sunt, vel erunt, vel fuerunt, non sit infinitorum, ut quidam dicunt, cum non ponamus mundum ab aeterno fuisse, nec generationem et motum in aeternum mansura, ut individua in infinitum multiplicentur; tamen si diligentius consideretur, necesse est dicere, quod Deus etiam scientia visionis sciat infinita, quia Deus scit etiam cogitationes et affectiones cordium, quae in infinitum multiplicabuntur creaturis rationalibus permanentibus absque fine » S. Th. 1. q. 14. a. 12. Quando ergo s. Thomas aliis locis negat *visionem* infinitorum, intelligi debet secundum explicationem hoc articulo ab ipso datam; negat nempe *visionem* infinitae multitudinis *generationum* et individuorum *substantialium*.

rum in successivis futuris, de quibus loquimur, est absurdum. Quod ergo Deus actu videt, est multitudo infinita ($\kappa\alpha\tau\eta\gamma\circ\eta\mu\alpha\tau\iota\omega\varsigma$) sub aeterno Dei intuitu; at non videt multitudinem, quae in se existat aliquando actu infinita; sed imo videt eam in se ipsa semper solum potentia infinitam ($\pi\gamma\kappa\alpha\tau\eta\gamma\circ\eta\mu\alpha\tau\iota\omega\varsigma$), h. e. existentem ita, ut semper in se finita sit semperque augeatur, quin umquam perveniat ad terminum ultimum. Si igitur scientia visionis consideretur praे terminis, qui pro quovis instanti futuro erunt praeteriti, Deus non videt terminos qui sint infiniti, nisi infinite potentiae; si vero scientia consideretur praे terminis futuris, qui omnes simul subsunt eius visioni, multitudo cognitorum est actu infinita non actualitate existentiae quae iam sit, sed actualitate *esse cogniti* in aeterno intuitu Dei (cf. th. XXXII; vid. Vasquez disp. 63. c. 3. ad 3um).

Aliud est ergo quaerere, an Deus videat infinita, et aliud utrum ea, quae Deus videt, sint actu an potentia (categorematice an syncategoretice) infinita. Ad priorem quaestionem ex praestructis fundamentis respondendum est affirmando, Deum videre infinita. Ad quaestionem alteram lis esse potest potius de nomine quam de re, ut bene animadvertis Suarez l. c. (1). Si enim consideres realem terminorum *existentiam in se*, sive seriem constitutam ex actibus praeteritis, series, ut dixi, semper est solum syncategoretice infinita. Hunc modum dicendi praefert Suarez, Gabriele Biel aliisque praeeuntibus. Si consideres terminos, quatenus sunt omnes simul *cogniti* aeterna visione, ii non sunt series in cognitione successiva sed sunt termini cate-

(1) Postquam Suarez probavit, Deum ipsamque animam Christi cognoscere infinita, quia cognoscit omnes actus creaturarum rationalium per totam aeternitatem futuros; quaerit, « an haec infinita sint dicenda categoretice vel syncategoretice infinita? » Respondet vero: « in re non videtur posse esse magna diversitas; nam omnes convenient in his: 1º illa quae videntur, non esse in certo aliquo numero finito, nec posse perveniri ad finem eorum numerando unum post aliud; 2º illa omnia simul cognosci, et ita esse simul aliquo modo scilicet objective (in intellectu); 3º totam illam collectionem non posse actu ponи in re. Quibus positis fere de modo loquendi videtur controversia » 3. P. T. I. disp. 26. sect. 4. ad finem.

goretice infiniti omnes simul sub uno simplici intuitu Dei. Ita plerique discipuli s. Thomae, Valentia, Vasquez, Ruiz, Ripalda, Pallavicinus aliique plurimi loquuntur, et merito quidem, cum non sit quaestio de multitudine existentium, sed de multitudine cognitorum. « Cum quaerimus, inquit Vasquez l. c. c. 2. n. 7, an sit actu infinita multitudo, inquirimus de illa ut est in intellectu Dei actu intellecta, cui ulterius fieri non possit additamentum, cum Deus nihil aliud extra totam illam amplius cognoscere possit; ergo cum actu omnia cognoscit, dicimus multitudinem actu cognitam esse infinitam in intellectu Dei non in rerum natura. »

Ex praestituti contra sententiam quorundam recentiorum haec tenemus: 1º Deus nullum *indefinitum* cognoscit. Hic enim cognoscendi modus supponit imperfectionem et ignorantiam. 2º Infinita intellectio Dei non potest conferri cum actibus cognoscendi in infinitum sibi succendentibus. Hi enim in actuali existentia semper sunt finiti non solum perfectione sed etiam numero; ex quo fit, ut per eos numquam perveniri possit ad multitudinem cognitorum actu infinitam. 3º Quia Deus totam infinitam imitabilitatem suae essentiae intuetur et per eam cognoscit uno actu distincte omnes possibles imitationes, ut singulae se haberent si producerentur, in mente divina nulla est nec concipi potest terminorum quos cognoscit, evolutio, de qua recentiores illi loquuntur.

Difficultates quae in hac quaestione multae ingeri solent, fere omnes inde originem habent, quod nostrum modum concipiendi finitum et limitatum ad intellectu Dei infinitam vix animadvertis transferimus. De his singulis consuli possunt auctores citati; principia autem generalia ad earum solutionem praे oculis haberi debent sequentia. a) Quod est sine ultimo limite et adeo infinitum secundum unam rationem et in una linea, potest esse finitum secundum aliam rationem (S. Th. 3. q. 10. a. 3. ad 2.). Inde intelliges, actus creaturarum rationalium non desinere esse infinitos multitudine in futurum (*a parte post*), quotvis actus praecedentes (*a parte ante*) detraxeris (1).

(1) Propter hanc rationem pluribus Scholasticis ipsique s. Thomae

b) Quod est simul in cognitione, non propterea iam etiam potest esse simul in reali existentia. Potest enim natura rei repugnare coexistentiae, quin repugnet simultaneae cognitioni mentis praesertim aeternae et infinitae. Ex eo, quod dies hodierna et crastina simul cognoscitur, non sequitur posse sibi coexistere. Unde colliges, ex cognitione Dei infinitorum una cum Dei omnipotentia non rite inferri, Deum posse producere infinita actu existentia, licet nullum sit ex infinitis cognitis, quod singillatim producere nequeat. Ratio in iis, quae natura sua sunt successiva est evidens; in aliis, quae per se successiva non sunt, ratio est, quia actualis existentia creata necessario limites habet sicut in intensione ita etiam in extensione (1): « omnia in mensura et numero et pondere. » Non ergo Deus cognoscit infinita tamquam simul producibilia, sed producibilia ita, ut actu existentia semper sint in pondere et numero limitibus determinato ac finito. Hoc est, quod ait Pallavicinus l. c.: « Deus non cognoscit infinita possibilia ut unam collectionem; sed cognoscit infinitas collectiones singulas possibiles » (infinitam multitudinem possibilium ordinum ac systematum). c) Ex eo quod quantitates et perfectiones creatae sunt possibles maiores et maiores in infinitum, non sequitur possibilem esse unam aliquam quantitatem vel perfectionem creatam infinitam, quia in illis possibilibus et perfectionibus et quantitatibus, eo ipso quod sunt possibles infinitae, nulla est ultima, et una alteram non nisi proportione finita excedit. Ergo etiam ex eo, quod Deus cognoscit omnes perfectiones et quantitates possibles multitudine infinitas, non sequitur cognosci aliquam infinitam. Cf. Ruiz de Scient. Dei disp. 20. sect. 4. n. 3. sqq. Ceterum si de perfectione agitur, in qua sola possibilis est, imo non

non videtur argumentum evidens contra possibilitatem mundi aeterni inde ductum, quod successiones essent infinitae simulque finitae utpote continuo crescentes. Respondent enim, fore infinitas et supra omnem numerum *a parte ante*; sed non esse infinitas *a parte post* in actuali successione.

(1) Oppositum probare instituit inter alios Vasquez in 1. P. disp. 26. cf. disp. 63. c. 3.

possibilis sed necessaria infinitas proprie dicta, infinitum a finito non gradu differt, sed tota intestina entis ratione. Unde sicut repugnat, ut ex quavis quantitate aut qualitate e. g. lapidum exsurgat spiritus; ita repugnat, ut ex finitis unquam exsurgat infinitum.

II. Pars altera in thesi enunciata aequa manifesta est ex iis, quae in antecedenti capite declaravimus de modo et perfectione scientiae divinae in se spectatae. Et sane si ex divina voluntate seu efficiente seu permittente obiecta, quae per se sunt in statu possibilitatis, pro aliqua temporis differentia actu existant; hoc ipso, quae in signo priori subsunt divinae intelligentiae ut possibilia, eadem in signo posteriori subsunt ut existentia divinae visioni. Adeoque in cognitione perfecta omnium possibilium, ut forent in se ipsis, comprehenditur quodammodo ut particula, si fas est dicere, cognitio existentium, ut sunt in se ipsis, quae eo ipso est scientia visionis (th. XL.).

In Scripturis praedicatur haec divinae visionis perfectio pertingens ad universa, quae aliquando sunt a) locutionibus generalibus. Postquam s. Iob c. XXVIII. explicavit, sapientiam non esse instar thesauri materialis, qui in profundo maris vel in visceribus terrae absconditus reperiatur; vv. 23. sqq. subdit: « Deus intelligit viam eius et ipse novit locum illius; ipse enim fines mundi intuctur, et omnia quae sub caelo sunt respicit. » Probationem subiungit ex omnium creatione, quae est in sapientia et per sapientiam Dei. « Qui fecit ventis pondus et aquas appendit in mensura. Quando ponebat pluviis legem et viam procellis sonantibus; tunc vidit illam et enarravit, et praeparavit et investigavit. » Totam scilicet sapientiam comprehendit in se ipsa, et per eam comprehendit opera omnia, et totam sapientiae rationem effusam super illa, et per illa manifestat ac in illis relucit. b) Speciatim scientia eius, coram quo nihil est parvum ut eum lateat, et nihil magnum ut eum superet, declaratur pertingens ad singula. « Qui numerat multitudinem stellarum, et omnibus eis (cognitione intima singularum) nomina vocat... et sapientiae eius non est numerus » Ps. CXLVI. 4. 5; Is. XL. 26. Omnino par-

lelus ad citatum locum ex libro Iob est alter Eccli. I. 1. sqq. cum enumeratione explicata eorum, quae penes Iob dicuntur « fines mundi et omnia, quae sub coelo sunt. » Descriptio Ecclesiastici ita habet: « Omnis sapientia a Domino Deo est, et cum illo fuit semper et est ante aevum. Arenam maris (graece marium) et pluviae guttas et dies saeculi quis dinumeravit? Altitudinem coeli et latitudinem terrae et profundum abyssi quis dimensus est?... Unus est altissimus creator omnipotens... ipse creavit illam in Spiritu Sancto et vidit et *dinumeravit et mensus est* (1). Et effudit illam super omnia opera sua. » Sic et « volatilia coeli cognoscere, et pullos corvorum pascere, et passerem custodire, et lilia ac foenum agri vestire, et capillos capitum numeratos habere » Deus dicitur non solum speculativa sed maxime practica scientia suae mirabilis providentiae Ps. XLIX. 11; CXLVI. 9; Iob XXXVIII. 41; Matth. VI. 26. sq.; X. 29. 30; Luc. XII. 24. sq.

De praedicatione ss. Patrum in re manifesta non opus est dicere pluribus. Apud Irenaeum 1. II. c. 26. al. 45. longa est expositio de numeris minimorum quae existunt, capillorum capitum, passerum, arenae, calculorum terrae, fluctuum maris, quorum singulorum rationes, fines particulares et ordinem vane ab hominibus exquiri ait; attamen consentire et fateri Christianos, « quia nihil omnium horum quae facta sunt, et quae fiunt et fient, scientiam Dei fugit; sed per illum providentiam unumquodque eorum et habitum et ordinem et numerum et quantitatem accipere et accepisse propriam, et nihil omnino neque vane, nec ut provenit (graece fuerit ὡς ἐτύχει fortuito), factum aut fieri, sed cum magna aptatione et conscientia sublimi; et esse admirabilem rationem, quae possit huiusmodi et discernere et causas proprias enuntiare»(2). Vide PP. apud Petav. 1. IV.c.3; Ruiz disp. IX.

(1) Duobus verbis praecclare redditur in Vulg. graecum ἔξαρθμος, quod significat numerando totum comprehendere et velut exaurire. Eidem voci in l. c. Iobi respondet illud « *enarravit* » יוֹשֵׁבְתָה. Haec ἔξαρθμος expressa est ab Augustino verbis supra citatis: « infinitas numeri non est incomprehensibilis ei, cuius intelligentiae non est numerus. »

(2) Locus hic Irenaei est commentarii instar ad textum graecum

Universum est haec veritas in consensu christiano plane testatissima. Ex quo fit, ut nulla possit esse nisi forte hermeneutica difficultas in loco s: Hieronymi (in Habac. I. 14. T. VI. p. 604. ed. Vallarsi): « Absurdum est, inquit, ad hoc Dei deducere maiestatem, ut sciat per momenta singula, quot nascantur culices, quotve moriantur; quae cimicum et culicum et muscarum sit in terra multitudo, quanti pisces in aqua natent, et qui de minoribus maiorum praedae cedere debeant. Non simus tam fatui adulatores Dei, ut, dum potentiam eius etiam ad ima detrahimus, in nos ipsos injuriosi simus, eandem rationabilium quam irrationalium providentiam esse dicentes. » S. doctor non agit imprimis de scientia visionis speculativa, sed de scientia practica providentiae. Deinde non agit de providentia simpliciter, sed de providentia speciali ad solas creaturas rationales pertinente, quae solae possunt esse obiectum curae et dilectionis paternae, cum ceterae creaturae irrationales sicut creantur, ita etiam providentia administrentur propter creaturas rationales tamquam finem suum proximum. Plus ergo dixit s. Hieronymus et minus voluit intelligi, ut in re alia de quadam s. Augustini sententia ait s. Bonaventura (Breviloq. P. 3. c. 5.). Ceterum doctrinam in Evangelio Scripturisque universis et in professione christiana, ut ita dixerim elementarem a s. doctore non vocari in dubium multoque minus respui velut « absurdam », per se debet persuasum esse, et ex aliis eius locis demonstratur. Conferatur e. g. diserta et polemica Hieronymi disputatio in Ier. XXXII. 26. T. IV. p. 1090. « Deus, dixit (propheta), universae carnis, ut et rationalia et bruta animantia ipse fecisse credatur. Sunt enim, qui providentiam creatoris usque ad rationalia confiteantur, bruta autem fortuitis casibus asserant vel perire vel vivere. Propheticusque sermo declarat, *nihil esse quod fugiat providentiam et scientiam Dei, quia alia propter se, alia in usum hominum sunt creata* » (1).

Ecclesi. XXXIX. 21. supra p. 387. citatum: πάντα γὰρ εἰς χρείας αὐτῶν ἐκτισται.

(1) Cum commentarium in Ierem. scripserit Hieronymus paulo ante obitum (circa annum 418.) diu post commentarios in Habaeuc (c. ann. 398.),